

Barokk orgonák – klasszicista térben

A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár klasszicista könyvtárterme az elmúlt években kedvelt rendezvényhelyszínné vált.

Elsősorban kulturális (zenei és színházi) és egyéb reprezentatív rendezvényeknek ad helyet, kiemelten az Arcus Temporum Pannonhalmi Művészeti Fesztivál egyes programjainak. 2022-től különleges orgonakoncerteket is hallgathatnak az érdeklődők ebben a reprezentatív térben, mégpedig mára már három különleges, kétszáz-háromszáz éves hangszeren.

De hogyan is kezdődött ez a történet?

A Pannonhalmi Főapátság Kulturális Igazgatósága 2021-ben egy 17–19. századi kutatóprogramot indított el, amelynek célja mások mellett a bazilika zenei életének feltárása és bemutatása volt. Az *orgona-projekt*nek nevezett kutatási program részeként Kiss Zsolt orgonaművésznek, a pannonhalmi Szent Márton-bazilika karnagyának szakmai közreműködésével megindult annak az orgonagyűjteménynek a felmérése is, amelyet Szigeti Kilián (1913–1981) bencés szerzetes, orgonaművész, orgonaszakértő, a pannonhalmi főiskola tanára, a rendi kórus vezetője hozott létre.

Szigeti Kiliánnak, mint zeneszerzőnek és elismert egyházzenei vezetőnek két misét is köszönhetünk: a II. vatikáni zsinat szellemében írt *Missa Hungaricát* és népének *Missa Brevis Hungaricát*. Hasonló jelentőséggel bír, hogy hatalmas szorgalommal kutatta az orgonák történetét is. Elindította a *Régi magyar orgonák* könyvsorozatot 1974-ben, melyben *Kőszeg*, majd *Győr*, *Szombathely*, *Pécs* és *Eger* orgonáit mutatta be. *Szeged* régi orgonáiról írt monográfiája már halála után jelent meg. Szigeti Kilián atya szakértővé lett az orgonaeépítés területén is.

Munkája során több mint egy tucat új orgonát tervezett, javított és összegyűjtötte Pannonhalma környékének régi orgonáit. 1968-ban határozta el, hogy a Felvidékről is összegyűjti a használaton kívüli, de je-

lentős kultúrtörténeti értékeket képviselő orgonákat. A célja az volt, hogy megmentse és tanulmányozhatóvá tegye a 18–19. századi magyarországi orgonaeépítészet olyan emlékeit, amelyek eredeti helyükön már nem feleltek meg feladatuknak, és ezért a pusztulás veszélye fenyegette őket.

A gyűjtemény három pozitív orgonából, játszóasztalból, fúvószerkezetekből és további alkatrészekből állt. A pozitív orgonát templomi és máshol történő egyházi zenélésre egyaránt használták. Kis mérete miatt könnyen mozdítható volt. A római katolikus egyház a mai napig is alkalmaz ilyen típusú kis- és közepeméretű orgonákat, amelyeket „szentélyorgonának” is neveznek.

A főapátság orgonatörténeti muzeális gyűjteménye először a pannonhalmi millenniumi emlékműben kapott helyet, majd Szigeti Kilián halálával, 1981-ben bezárt, és az összegyűjtött anyagot a főapátság különböző helyeken raktározta. A megmaradt értékeket 2018-ban Kormos Gyula orgonaszakértő felmérte, és a következő szakvéleményt írta: „A kiemelt örökségvédelmi jelentőségű Dr. Szigeti Kilián OSB-féle orgonaörökség megőrzése nemcsak műemlékvédelmi, hanem egyháztörténeti szempontból is kiemelkedő jelentőségű cél.” A gyűjtemény legértékesebb darabja 1750 körül, a besztecebányai Martin Podkonický (1709–1771) műhelyében épült.

Martin Podkonický legjelentősebb fennmaradt munkái pozitív orgonák. A mai Magyarországon a váchartyáni református templomban áll tőle egy hasonló kisorgona 1750-ből. Fia, Michal (1753–1816) továbbvitte a műhelyt, tőle jelentősebb méretű hangszerek is fennmaradtak (pl. Gölnicbánya, Mateóc stb.). Apa és fia orgonáin a nagybarokk, késő barokk, kora klasszicista stíluskorszakok változása követhető nyomon. A pannonhalmi hangszer a nagybarokk stílusjegyeit viseli magán, mindkét Podkonický-generáció dolgozott rajta.

tűnt... egészen addig, amíg meg nem érkezett a színeiben és díszítésében teljesen a belső térhez simuló *Podkonický-orgona*. Az újra eredeti szépségében látható hangszert 2022. április 8-án bensőséges, zártkörű ünnepségen áldotta meg *Hortobágyi T. Cirill* főapát és *Fekete Károly*, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke.

Cirill főapát a következő szavakkal kérte Isten áldását a hangszerre. „Ebben az ünnepi órában arra kérünk,

A mindössze négyregiszteres, rendkívüli jelentőségű pozitívoknak a szekrénye, fúvói, szelládái eredetiek. Előkerültek síptakaró díszítéseinek töredékei, amelyekből a teljes síptakaró-faragvány összeállt. A síprekonstrukcióhoz analóg hangszerek álltak rendelkezésre a Felvidéken. Elsőként ezt, a *Podkonický-orgonát* újíttotta fel a Magyar Nemzeti Bank támogatásával *Homolya Dávid* orgonaszakértő és *Bors László* újtusnádi (Tuşnadu Nou, Románia) orgonaépítő mester, mindössze nyolc hónap alatt.

2022-ben *Dejcsics Konrád* atya, a Pannonhalmi Főapátság kulturális igazgatója azzal a felvetéssel fordult a könyvtárhoz, hogy a 2021-ben indított *orgona-projekt*ben elsőként felújított barokk orgonát a klasszicista könyvtárteremben kívánják elhelyezni. Be kell vallanunk, az ötlet első hallásra riasztónak

áldd meg ezt az orgonát, hogy dicsőségedre szólaljon meg és szívünket Hozzád rendelje!” Majd így folytatta: „ahogy a sok síp hangja eggyé válik, úgy forrjunk össze mi is Benned hívő emberek, egyházad tagjai, a kölcsönös szeretetben és a testvéri együttlétben.” Utána *Fekete Károly* is arra kérte az Urat, hogy szentelje meg az orgonát, hogy „az orgonaszó segítse az örvendezőket az örvendezésben, a szomorúakat a vigasztalódásban, a szenvedőket terheik elhordozásában, és az éneklőket a Te neved magasztalásában.”

Dejcsics Konrád atya, kulturális igazgató elmondta, hogy a *Podkonický-orgona* hatvan évig Csapkerózsika-álmát aludta, de mindvégig ott munkált a vágy, hogy újra régi fényében tündökölhessen. 2021-ben pedig az évtizedek óta dédelgetett álom valóra vált, és megújulhatott a gyűjtemény első darabja.

A hangszer a MEGÚJULÁS kulturális évad (2022) *Nagyböjti koncertsorozat* harmadik koncertjén, április 1-jén mutatkozott be, amikor Lesták Bedő Eszter hegedűművészt és Kiss Zsolt orgonaművészt hallgathatták az érdeklődők.

Második alkalommal a *Múzeumok Éjszakáján*, 2022. június 25-én az *Orgonatúrán* szólalt meg a hangszer. Ez alkalommal a Pannonhalmi Főapátság „titkos”, legalábbis a turisták által csak kivételes esetekben látható helyszínein (Gyilkofolyosó, Káptalanterem, a Szent Márton-bazilika nagyorgonája mögötti stallum) *Dejcsics Konrád* bencés, kulturális igazgató és *Kiss Zsolt* orgonaművész, a bazilika karnagya vezette körbe az érdeklődőket, ahol megnézhatték és hallhatták az ott őrzött orgonákat a résztvevők. Az *Orgonatúra* utolsó állomása a könyvtárteremben volt, ahol *Kiss Zsolt* és elsőosztályos kislánya, *Kiss Virág* hegedűjátékát hallhattuk.

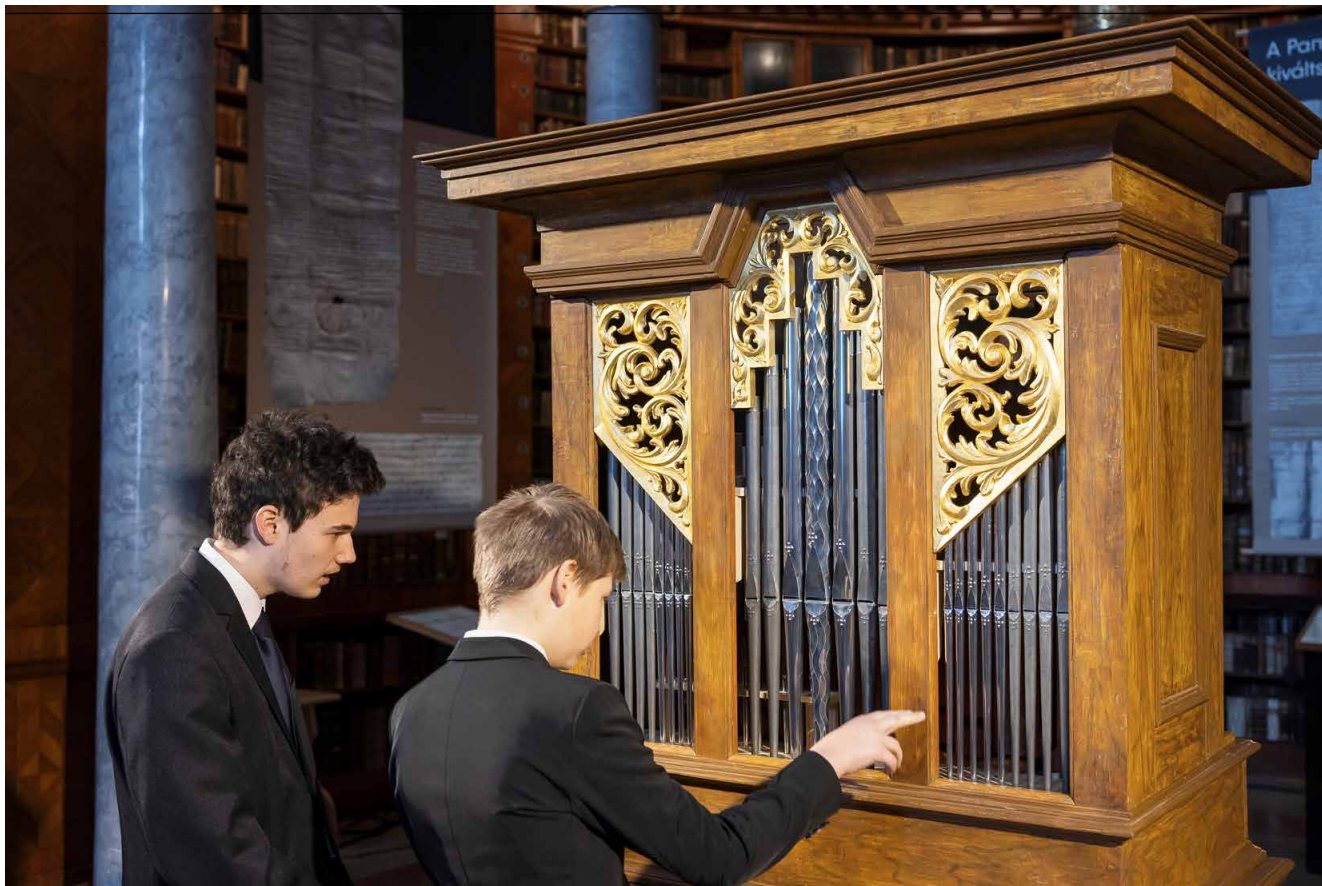
2023-ban szintén az orgona-projektbe illeszkedve újult meg a Boldogasszony-kápolna orgonája.

2024-ben két újabb 18. századi orgona kelt életre *Szigeti Kilián* bencés orgonagyűjteményéből. Az egyik a *Zorkovsky-orgona*, melyet *Hortobágyi T. Cirill* főpát március 21-én áldott meg az ünnepi szentmise után.

Ezt a hangszer a szakértő, *Homolya Dávid András* és *Peter Macejka* orgonaépítő egybehangzó véleménye alapján sikerült azonosítani a homlokzati sípokról, valamint a szelláda alapján. A hangszer így minden valószínűség szerint *Martin Zorkovsky* (kb. 1659–1746) körmöcbányai mester munkája. A homlokzati sípok díszítettsége és a mester többi orgonájának datálhatósága alapján valószínűleg a 18. század elején készült. Bár jelenlegi ismereteink alapján nem állapítható meg a kora pontosabban, jó eséllyel a mai Magyarországon föllelhető legöregebb orgonák egyike a soproni Wöckherl-orgona és a kőszegi kálváriatemplom pozitív orgonája után. Április 29-én érkezett meg a harmadik, az 1770-es években épített ún. *Corte-orgona*. A hangszer *Bors László* és *Bartis Szabolcs* orgonaépítők restaurálták és állították vissza eredeti, barokk kori állapotába.

A Corte-orgona építőjéről, *Corte Józsefről* kapta a nevét. A hangszer 1778-ban egy budai ferences szerzetes, *Fiala Vazul* rendelte meg, és miután akkor Corte volt Buda egyetlen orgonaépítő mestere, feltehetően az ő keze munkája.

A felújításnál – ahogy a többi három történelmi orgona esetében is – azt tartották szem előtt, hogy a hangszer eredeti állapotába állítsák vissza, azaz úgy, ahogy mintegy 250 évvel ezelőtt megépült.

Ezúttal a szerkezeti elemek egy részét kellett újraépíteni, kijavítani, továbbá új levegőrendszert alakítottak ki a szakemberek, és a sípok közül is többet restauráltak, cseréltek. Elbontották a később hozzáépített pódiumot és ülést, így a művészek – ahogy a barokk korban is – állva szólaltathatják meg a hangszert.

Egy többszáz éves hangszer restaurálása még a sokat látott orgonaépítő mestereknek is kihívás. Ahogy azt *Bors László* elmondta, az elmúlt harminc évben mindössze 2-3 hasonlóan öreg orgonával dolgozhatott, leszámítva a pannonhalmi gyűjteményt.

A most visszaérkező Corte-orgona mellett ugyanis másik három történelmi orgona felújításában is részt vehetett. „Öröm, hogy a Pannonhalmi Főapátság gondot fordít ezeknek a hangszereknek nem csak a megőrzésére, de felújítására is.”

A három hangszer az *Orgonák Éjszakáján* *Homolya Dávid András* orgonaművész és nemzetközi orgonaszakértő, valamint *Vadász Attila* orgonaművész kezei alatt kel majd életre, a május 18-án, 19 órakor kezdődő koncerten.

ÁSVÁNYI ILONA
Pannonhalmi Főapátsági
Könyvtár

Kövesse csatornánkat!

youtube.com/@EgyhaziKonyvtarakEgyesulese

